

**МЕДІАЦІЯ У ПУБЛІЧНИХ ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ:
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ****MEDIATION IN PUBLIC LEGAL RELATIONS:
PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN UKRAINE****Піддубний Д.І., старший викладач кафедри правознавства та фінансів***Полтавський інститут економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*

Стаття присвячена розвитку соціального і правового інституту медіації у публічних правових відносинах в Україні. У ній відмічається, що конфлікти є невід'ємною частиною соціальної взаємодії, а також наводиться розмежування понять «конфлікт» та «спір». Правова система України знаходиться на етапі перебудови та наближення до вимог законодавства Європейського Союзу. Рецепція успішних правових інститутів вирішення правових спорів, у тому числі й публічно-правових, є однією з складових частин цього процесу.

Поряд з юрисдикційними способами вирішення спорів у європейських країнах широко застосовуються неюрисдикційні способи вирішення спорів у загальній системі правосуддя. Такий погляд на поняття доступу до правосуддя охоплює не лише суди, а й позасудові інституції та правові інститути. Учасники публічних правовідносин можуть самостійно обирати способи захисту своїх порушених та оспорюваних прав та інтересів. Захист будь-якими не забороненими законом засобами, в тому числі неюрисдикційними, не суперечить принципу здійснення правосуддя виключно судом, а є допоміжними.

У статті автор досліджує можливість застосування медіації у різних галузях публічного права в Україні, спираючись на теоретичні доробки вітчизняних науковців, практику Європейського суду з прав людини, законодавство Європейського Союзу, а також окремих європейських країн.

Досліджується можливість використання інституту медіації у конституційному, податковому, митному та адміністративному та кримінальному праві та процесах як узгоджувальної та гнучкої процедури, що дозволяє зберегти стосунки між сторонами та усунути недоліки судового розгляду.

Автор звертає увагу на необхідності подальшого дослідження практики Європейського суду з прав людини, який визнано джерелом права в Україні. Наводиться ряд рішень та правових позицій щодо альтернативного вирішення спорів.

Окрема увага присвячена інституціоналізації та появу у європейських країнах спеціальних органів, що здійснюють медіацію, що покликані здійснювати різноманітні функції для підвищення ефективності цього соціального та правового інституту.

Ключові слова: медіація, альтернативне вирішення спорів, медіація у публічному праві, юрисдикційні та неюрисдикційні методи вирішення спорів.

The article is devoted to the development of the social and legal institute of mediation in public legal relations in Ukraine. It notes that conflicts are an integral part of social interaction, and also distinguishes between the concepts of «conflict» and «dispute». The legal system of Ukraine is at the stage of restructuring and approximation to the requirements of the legislation of the European Union. The reception of successful legal institutions for the resolution of legal disputes, including public legal ones, is one of the constituent parts of this process.

Along with jurisdictional dispute resolution methods, non-jurisdictional dispute resolution methods are widely used in the general justice system in European countries. This view of the concept of access to justice covers not only courts but also extrajudicial institutions and legal institutions. Participants in public legal relations can independently choose ways to protect their violated and disputed rights and interests. Protection by any means not prohibited by law, including non-jurisdictional means, does not contradict the principle of justice being administered exclusively by the court but is auxiliary.

In the article, the author examines the possibility of using mediation in various areas of public law in Ukraine, relying on the theoretical developments of domestic scientists, the practice of the European Court of Human Rights, the legislation of the European Union, as well as individual European countries.

The possibility of using the institution of mediation in constitutional, tax, customs, and administrative and criminal law and processes as a conciliatory and flexible procedure that allows for maintaining relations between the parties and eliminating the shortcomings of judicial proceedings is explored.

The author draws attention to the need for further research into the practice of the European Court of Human Rights, which is recognized as a source of law in Ukraine. A number of decisions and legal positions regarding alternative dispute resolution are cited.

Particular attention is devoted to institutionalization and the emergence of special mediating bodies in European countries, which are called to perform various functions to increase the effectiveness of this social and legal institution.

Key words: mediation, alternative dispute resolution, mediation in public law, jurisdictional and non-jurisdictional dispute resolution methods.

Вступ. Конфлікт – це іманентна якість будь-якого людського суспільства: протягом часу розвитку людина як соціальна істота була джерелом протиріч та конфліктів, а також потребувала способів їх вирішення. Він є неминучим і повсюдним аспектом життя організації. Конфлікти відбуваються в межах і між окремими людьми, групами, різними рівнями організацій, всередині та між організаціями. Їх поширеність та вплив на соціальний розвиток привертала увагу протягом розвитку людства. Починаючи зі Стародавнього Вавилону, Китаю, країн Античності, Середньовіччя, Просвітництва автори розглядали різноманітні деструктивні та конструктивні прояви конфліктів. Традиції накопичення конфліктологічних знань мають на сьогодні вже багатовікову історію. Перші цілісні концепції конфліктів з'явилися ще на межі XIX–XX століть, однак найкращі представники людства по-різному пропонували й тлумачили свої бачення природи цих феноменів, їх шляхи попередження та вирішення. Свій специфіч-

ний предмет у вивченні конфліктів знаходять: філософія, соціологія, психологія, юриспруденція, педагогіка, воєнні та історичні науки, математика, політичні та інші науки [1, с. 12].

Показово, що у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі використовується не лише поняття «конфлікт» (conflict), а й поняття «спір» (dispute), тому аналізують обидва ці поняття і визначають їх співвідношення. Соціальні науки частіше використовують поняття «конфлікт», при цьому включаючи такий підрозділ, як «вирішення конфліктів». Натомість юридична наука використовує обидва поняття і містить підрозділ «вирішення спорів» [2, с. 27]. Конфлікт відноситься до ситуації, в якій ці суб'єкти мають несумісні цілі, інтереси, цінності або потреби. Спір, з іншого боку, відноситься до конкретного випадку конфлікту, який досяг точки, коли залучені сторони прямо розходяться і потребують певної форми втручання або вирішення. Можна зробити висновок, що спір

являє собою формальний і зовнішній прояв конфлікту, коли сторони висувають взаємні вимоги одна одній або одна сторона виступає з вимогою щодо захисту свого права або інтересу, а інша сторона відмовляє в цьому. Таким чином поняття «конфлікт» і «спір» співвідносяться як зміст і форма. Юридичні конфлікти є соціальними, політичними, економічними тощо явищами, що спрямовані на зміну свого статусу різними суб'єктами правовідносин.

В юридичній літературі відмічають, що поділ права на публічне та приватне є вченням, яке має як теоретичне так і практичне значення. У теоретичному аспекті воно відображає класифікацію концептуальної структури, яка відноситься до основ права, його місця та ролі в житті людей, та визначальних цінностей. Практична цінність цієї теорії полягає в тому, що вона впливає на різні сфери юридичної практики, знаходячи своє використання у законотворчості, правозастосуванні, тлумаченні права [3, с. 3].

Дослідження юридичних конфліктів та спорів у публічно-правових відносинах зазвичай здійснюється через дослідження законодавства, судової практики, наукових досліджень та інших джерел. Трансформація та демократизація суспільства та інститутів державної влади та місцевого самоврядування, переважання приватної ініціативи над державною, ідеї первинності прав і свобод людини і громадянина, розумного балансу інтересів особи і суспільства, неприпустимості свавільного державного втручання в приватне життя значною мірою впливають на впровадження нових механізмів вирішення конфліктів та спорів у публічно-правових відносинах. Так, поряд з юрисдикційними способами вирішення, з'являються неюрисдикційні способи вирішення спорів у загальній системі правосуддя. Ширший погляд на поняття доступу до правосуддя охоплює не лише суди, а й позасудові органи. Вони можуть включати органи з питань рівності, адміністративні та позасудові установи, які займаються питаннями дискримінації, національні правозахисні організації (НПО), інститути омбудсмена, органи захисту даних, інспекції праці та спеціалізовані суди. Квазісудові процедури, що ініціюються в позасудових органах (часто у формі медіації), можуть забезпечити швидші, менш формалістичні та дешевші альтернативи для заявників [4, с. 49].

16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський парламент ратифікували Угоду про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, а 23 червня 2022 року, лідери 27 країн-членів Європейського Союзу (ЄС) ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Наша країна, відповідно до взятих правових зобов'язань, прагне зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування; забезпечує стабільність і дієвість демократичних інституцій; гарантує права людини і основоположні свободи, а також дбає про зміцнення судової влади та підвищення її ефективності. Водночас Європейський Союз та зобов'язався підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС [5]. Рецепція успішних правових інститутів вирішення правових спорів, в тому числі і публічно-правових є однією з складових частин цього процесу. Історія та способи застосування альтернативних способів вирішення спорів у Європі різняться, проте значна увага приділяється розвитку медіації як одному з ключових.

На початку XXI століття керівні органи Європейського Союзу взяли курс на впровадження медіації у правовій системі країн-членів [6, с. 41]: на Третньому саміті Ради Європи глави держав і рядів вирішили «сповна використовувати потенціал Ради Європи у виробленні стандартів» і «сприяти виконанню та подальшій розробці право-

вих договорів Організації та механізмів співробітництва в сфері права». Було також прийнято рішення «допомогати державам-членам у справедливому і швидкому відправленні правосуддя та у розробці альтернативних методів розв'язання спорів». У світлі цих рішень Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП – СЕРЕП), в Статуті якої однією з цілей визначено «сприяння кращій реалізації міжнародних правових договорів Ради Європи стосовно ефективності та справедливості судочинства», включила до своїх пріоритетних завдань новий вид діяльності, покликаний уможливити ефективну імplementацію договорів Ради Європи та стандартів, які стосуються альтернативного розв'язання спорів.

Робоча група з питань медіації (СЕРЕП – GT – MED) була утворена для збільшення в державах-членах впливу дотичних Рекомендацій Комітету Міністрів для пропонування конкретних заходів сприяння ефективній реалізації зазначених Рекомендацій, що поліпшить імplementацію викладених у них принципів медіації.

Враховуючи обраний Україною шлях та розвиток правових інститутів Європейського Союзу вимагає детального аналізу законодавства, наукових доробок та досвіду правозастосування медіації у публічно-правових відносинах з метою гармонізації та впровадження кращих практик цього соціального та правового інституту.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Дослідження медіації у публічних правовідносинах можна знайти у працях А.Г. Бортнікової, Н.В. Боженко, Н.А. Мазаракі, Н.В. Нестор, І.М. Проскурнякової, В.В. Кафарського, Т.Г. Фоміної, Т.І. Шинкар, Д. Гаріссона, Т. Джика, Т. Кочана, Н. Магоні, Б. Майерсона, С. Купера та інших науковців.

Частина робіт присвячена загальним особливостям медіації в публічно-правових відносинах та її перевагам над традиційним правосуддям, інша ж зосереджується на цьому інституті в окремих галузях права: кримінальному, адміністративному, екологічному, конституційному тощо.

Виклад основного матеріалу. У правовій системі України інститути позасудового вирішення спорів розглядаються як допоміжні до судового. Так, у рішенні Конституційного Суду України від 09.07.2002 року (справа про досудове врегулювання спорів) міститься ряд правових позицій щодо співвідношення цих методів [7]: приписи Конституції визначають права, свободи людини і громадянина, а також права юридичної особи та встановлюють юридичні гарантії їх реалізації, надають можливість кожному захищати права і свободи будь-якими не забороненими законом засобами. Тобто кожна особа має право вільно обирати не заборонений законом засіб захисту прав і свобод, у тому числі судовий захист. Можливість використання суб'єктами правовідносин досудового врегулювання спорів може бути додатковим засобом правового захисту, який держава надає учасникам певних правовідносин, що не суперечить принципу здійснення правосуддя виключно судом. Виходячи з необхідності підвищення рівня правового захисту держава може стимулювати вирішення правових спорів у межах досудових процедур, однак їх використання є правом, а не обов'язком особи, яка потребує такого захисту. Таким чином, обрання певного засобу правового захисту, у тому числі й досудового врегулювання спору, є правом, а не обов'язком особи, яка добровільно, виходячи з власних інтересів, його використовує. Поширювальне тлумачення методів досудового врегулювання спорів та включення до них і методів позасудового врегулювання як додаткових до судового захисту дозволяє стверджувати про свободу їх вибору учасниками приватних і публічних правовідносин.

В Україні офіційною датою впровадження соціального і правового інституту медіації можна вважати 16 листопада 2021 року, коли був прийнятий відповідний закон. У цьому законі медіація визначається як позасудова добровільна,

конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [8]. Вітчизняний законодавець обрав модель медіації, при якій ця процедуру можна застосовувати у будь-яких правовідносинах. Так, стаття 3 визначає що, сфера дії цього Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) [8]. Таким чином законодавець визнав можливість застосування медіації в публічно-правових відносинах.

Питання медіації як узгоджувальної процедури у конституційному праві досліджувалось О. Євсєєвим. Як слушно зазначає автор, необхідною передумовою для її застосування служить визнання того факту, що хоча певні суб'єкти конституційно-правових відносин і мають суперечливі інтереси в тій або іншій сфері державно-правового життя, але, незважаючи на це, вони виражають добровільну згоду здолати ці суперечки спільно. Саме ця ознака відрізняє узгоджувальні процедури від інших видів колізійних процедур. Метою узгоджувальних процедур є досягнення консенсусу, тобто такого рішення, проти якого ніхто не заперечує. Згоду в ситуації конфліктуючих інтересів і цілей можна досягти не через відмову від розбіжностей, не шляхом підпорядкування одних інтересів іншим, а у формі правового компромісу і належного правового задоволення всіх правомірних вимог. При використанні ж інших процедур, особливо примусового характеру, одна зі сторін, як правило, програє або, у всякому разі, нічого не виграє. Тому узгоджувальні процедури вважаються найбільш сприятливим і бажаним засобом пом'якшення суперечностей у конституційно-правовій сфері [9, с. 126–127]. На думку автора посередництво в конституційному праві, при умові створення спеціального органу та закріплення відповідного регламенту, повинно стати однією із найпоширеніших процедур розв'язання державно-правових конфліктів, потенціал якої повною мірою поки що не витребуваний, а також сприяти формуванню політичної культури [9, с. 134].

Питанням медіації у адміністративному праві та процесі також присвячена значна увага як науковців так і практикуючих юристів. Медіацію у адміністративному судочинстві України досліджували Т. Шинкар, С. Коріній, К. Токарева, І. Проскуракова та інші. Значну увагу автори приділяють аналізу та зближенню вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу в частині функціонування механізму медіації. Так, до спеціально-галузевих європейських законодавчих актів із особливим характером регулювання правових відносин можна віднести рекомендації Rec (2001) 9 щодо альтернативного судового розгляду спорів між адміністративними органами і сторонами – приватними особами (адміністративні справи) [10] та керівні принципи для кращого виконання наявної Рекомендації щодо альтернативного судового розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами [11]. На думку І. Проскуракової у 2001 році ЄС оприлюдненням рекомендацій Rec (2001) 9 констатовано проблему значної кількості справ у судах та їх постійне зростання, як фактор, що може послабити спроможність судів розглядати адміністративні справи в межах розумного строку за змістом статті 6 (1) Європейської конвенції з прав людини. Крім того, об'єктивно визнавалось, що не завжди на практиці судові процедури найпридатніші для врегулювання адміністративних спорів. У якості шляху вирішення проблеми запропоновано гарантоване, добросовісне, підконтрольне,

широке, альтернативне та добровільне використання засобів врегулювання адміністративних спорів з огляду на його переваги в тім, що альтернативні засоби залежно від категорії справи більш гнучкі, прості, а відтак уможливають швидше й дешевше врегулювання спору. Вищевказані проблеми судового розгляду, які охарактеризовані в профільній рекомендації Rec (2001) 9, також притаманні Україні. На недосконалість судового захисту в Україні вказував у своїх рішеннях щодо України Європейський суд з прав людини, вказуючи на такі проблеми української судової системи, як недостатня правова визначеність, недотримання розумних строків розгляду справ, обмеження права доступу до суду, недостатнє дотримання принципів незалежності і безсторонності суду тощо [12, с. 173–175]. Застосування медіації для вирішення цих системних проблем судової системи здатне допомогти сторонам взаємодіяти, встановлювати конструктивне спілкування та знаходити рішення, що задовольняють їхні інтереси. Це може допомогти уникнути довготривалих та витратних судових процесів.

Особливістю процедур медіації та примирення, що потребує досить ґрунтовного дослідження в Україні, відповідно до рекомендації Rec (2001) 9 є можливість посередника й медіатора пропонувати адміністративному органу анулювати акт, відкликати його або вносити до нього зміни з підстав доцільності або законності [10]. З одного боку це може дозволити адміністративному органу “зберегти обличчя” та добровільно виправити допущену помилку без обов'язкового рішення суду, проте з іншого – такі повноваження вимагають від посередника чи медіатора мати спеціальні знання, що дають йому змогу зробити висновок про законність та доцільність нормативно-правового або індивідуально-правового акту.

Також більш детального наукового дослідження відносно медіації у публічно-правових відносинах потребує практика Європейського суду з прав людини, який визнано джерелом права в Україні. Так, дослідження досвіду ЄС з альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві можна здійснити вивчаючи рішення Європейського суду з прав людини у справах «Кристіна ЛТД проти Литви», «Палевічітьо та Дзідзевічс проти Литви», «Бурмич та інші проти України», «Джоанну проти Туреччини», «Полянська проти Польщі», «Вурцер проти Австрії», «Шутте проти Австрійської Республіки» та «Лотер і Лотре проти Болгарії» [12, с. 186–187].

У зазначених справах Європейський суд з прав людини у своїй практиці з поміж іншого розглядає питання альтернативного вирішення спорів. Зокрема, досліджуються питання недопущення порушення чинного законодавства при спробі дружнього врегулювання спору, розширення існуючих засобів захисту при виконанні судових рішень, можливості досудового або дружнього врегулювання спору для запобігання порушенню пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод через не вирішення по суті спору протягом тривалого часу.

У межах Рекомендації щодо альтернативного судового розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами в Європі значно поширені медіаційні процедури у податкових та митних справах. Окремі країни мають достатньо розвинене нормативно-правове регулювання, різні моделі здійснення медіації (обов'язкова, добровільна, присудова, при митному чи податковому органі), а також постійно удосконалюють ці процедури для балансу між приватними та публічними інтересами.

Дослідження медіації в кримінальному та кримінально-процесуальному праві в основному відбувається в розрізі розвитку відновного правосуддя. Закріплення процедури медіації в кримінальному процесі є напрямом впровадження моделі відновного правосуддя, яке, по суті, дповнює офіційну форму правосуддя, залучаючи самі сторони кримінального конфлікту до подолання суспільно

небезпечних наслідків вчиненого правопорушення. Головною метою вирішення цього конфлікту є не покарання винного, а усунення завданої шкоди шляхом досягнення консенсусу між його сторонами та збереження спокою в суспільстві [13, с. 12]. Результативність медіації у відновному правосудді спостерігається у багатьох країнах. Першою з європейських країн, яка ініціювала таку форму відновного правосуддя, стала Велика Британія. У тій чи іншій мірі медіація сьогодні існує практично у всіх європейських країнах. У Бельгії, Німеччині, Норвегії, Фінляндії, Великій Британії, Франції, Швейцарії, Австрії вона функціонує як ефективна складова кримінального процесу, що закріплена у національному законодавстві цих країн. Медіацію як форму відновного правосуддя та складову кримінального процесу запровадили країни Центральної та Східної Європи (Чехія, Польща, Словенія, Угорщина та ін.) [14, с. 274].

На рівні Ради Європи прийнята Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах [15], у якій відмічається використання медіації у кримінальних справах як гнучке, всеохоплююче, спрямоване на вирішення проблем доповнення, або як альтернатива традиційному судовому розгляду. Також наголошується, що медіація може підвищити у свідомості людей роль людини та спільноти у запобіганні злочинам та різного роду конфліктам, відкриваючи можливості для нових, більш конструктивних та менш репресивних вирішень тієї чи іншої справи. Рекомендація не встановлює виключень щодо медіабельності справ: медіація застосовується у будь-якому процесі, де жертві та правопорушнику надаються можливості, у разі їхньої згоди, брати активну участь за допомогою нейтральної третьої сторони (медіатора) у вирішенні питань, пов'язаних зі скоєним злочином.

Для подальшого ефективного застосування Рекомендації та розвитку інституту медіації у кримінальних справах також прийнято Керівні принципи № 13 для кращого виконання наявної Рекомендації щодо медіації у кримінальних справах від 7 грудня 2007 року та Рекомендації СМ/Рес (2018) 8 Комітету міністрів державам-членам стосовно відновного правосуддя у кримінальних справах від 3 жовтня 2018 року.

Наукова спільнота при практичному застосуванні медіації у кримінальному праві та процесі найчастіше згадує інститут угоди про примирення [16, с. 110]. Він закріплений у статті 469 Кримінального процесуального кодексу України, і хоча прямо не говорить про участь медіатора, проте дозволяє залучати медіатора у кримінальний процес. Так, домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді) [17]. Комплексний аналіз законодавства підкреслює добровільну і проактивну участь як потерпілого так і підозрюваного (обвинуваченого) у процесі медіації та виборі медіатора. Сторони вільні у виборі, медіатора не призначає суд чи інший орган в імперативному порядку. Отже, медіатор, на її думку, це нейтральна й незалежна особа, яка не є представником жодної зі сторін і не має власного інтересу у справі, а сам медіатор зосереджується саме на інтересах сторін і на способах їх задоволення, а не на юридичних нюансах регулювання спірного питання, не пропонує сторонам варіантів вирішення або розв'язання спору. Він покликаний лише налагодити процес комунікації між сторонами, побудувати довіру, яка була втрачена через конфліктну ситуацію (скоєння кримінального правопорушення) і створити сприятливу атмосферу [18].

Особливу увагу приділяють також Рекомендації № 20 (2003) Комітету Ради міністрів державам-членам «Про нові підходи до злочинності неповнолітніх та про значення правосуддя у справах неповнолітніх», де зазначено, що традиційна система кримінальної юстиції не може запропонувати ефективні рішення проблеми поводження з неповнолітніми злочинцями, тому що їх специфічні освітні та соціальні потреби відрізняються від потреб повнолітніх [19]. Дослідники відзначають позитивні приклади реалізації пілотного проєкту та проведення медіації під час кримінального провадження щодо неповнолітніх, які засвідчили, що процедура медіації має безперечні переваги над каральним правосуддям [20, с. 112].

На думку дослідників значної уваги потребує досвід інституціоналізації медіації у публічних правовідносинах в європейських країнах. Перш за все науковці згадують досвід Бельгії, де діє державна Служба з податкової медіації та Франції, де створені Служба превенції та медіації (врегулює спори між органами влади), Служба профілактики і громадського спокою, Служба міської превенції та інші (державні служби, які відповідали за рівень безпеки в країні) [21, с. 109]. Ці інституції покликані роз'яснювати що таке медіація, вивчати та узагальнювати причини виникнення конфліктів, вести реєстри медіаторів у різних сферах, моніторити стан виконання угод за результатами медіації, забезпечувати базову підготовку та підвищувати кваліфікацію медіаторів, контролювати якість надання послуг медіації, ініціювати зміни у нормативно-правові акти з питань медіації тощо. Підвищені вимоги до проведення медіації у публічних правовідносинах та значні результати діяльності цих органів у ЄС піднімає питання доцільності запровадження аналогічних органів і в Україні.

Висновки. Після прийняття Закону України «Про медіацію» постає питання подальшої розбудови цього соціального та правового інституту, зокрема й у сфері публічних правовідносин. Для розвитку та реального впровадження медіації у правову систему України необхідно врахувати законодавство Європейського Союзу, досвід окремих європейських країн та практику Європейського суду з прав людини. Дослідження наукової літератури та тематичні дослідження дозволяють говорити про медіацію як ефективний неюрисдикційний спосіб вирішення конфліктів і спорів у публічних правовідносинах. Вона є узгоджувальною, гнучкою процедурою, що дозволяє зберегти стосунки між сторонами та вирішити недоліки судового розгляду: залучення значних ресурсів, недотримання розумних строків розгляду справ та виконання рішень. Проте успіх медіації у публічно-правових відносинах залежить від різних факторів, таких як характер спору, рівень довіри та спілкування між сторонами, а також наявність відповідних інституцій та кваліфікованих медіаторів. Для ефективного функціонування цього інституту необхідно враховувати особливості публічних правовідносин та окремих галузей права. Медіацію слід розглядати не як заміну правових та адміністративних процедур, а як додатковий інструмент, який може допомогти сторонам досягти врегулювання у більш ефективний спосіб.

Загалом необхідні подальші дослідження та аналіз ролі медіації у вирішенні конфліктів при публічно-правових відносинах. Потрібні додаткові емпіричні дослідження, щоб оцінити ефективність медіації, визначити найкращі практики та стратегії її впровадження. Зрештою, медіація може бути важливим інструментом для сприяння доступу до правосуддя, посилення участі громадськості та підзвітності, а також покращення якості прийняття рішень у публічних правовідносинах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навчальний посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2007. 416 с.
2. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2018. 249 с.
3. Погребняк С. П. Поділ права на публічне і приватне (загальнотеоретичні аспекти). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2006. Вип. 12. С. 3–17.
4. FRA, Посібник з європейського права з питань доступу до правосуддя : (Publications Office of the EU 2016). URL: <https://rm.coe.int/handbook-access-to-justice-ukr/1680a216af> (дата звернення: 28.04.2023).
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 28.04.2023).
6. Практичне застосування медіації : Практично-методичний посібник викладача. Київ, 2016, 110 с. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/Curriculum_Mediation_print.pdf (дата звернення: 28.04.2023).
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) №15-рп/2002 від 9 липня 2002 року, справа №1-2/2002. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02> (дата звернення: 28.04.2023).
8. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
9. Євсєєв О. П. Процедури в конституційному праві України : монографія. Харків : Видавництво «ФІНН», 2010. 184 с.
10. Рекомендація R (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами від 05.09.2001. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Res_2001_9_2001_09_05.pdf (дата звернення: 28.04.2023).
11. Керівні принципи № 15 для кращого виконання наявної Рекомендації щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами і сторонами-приватними особами від 07.12.2008. URL: <https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/cepej/19-kerivnyy%20grupcyr1.pdf> (дата звернення: 28.04.2023).
12. Проскурякова І. М. Процесуальні особливості альтернативного вирішення публічноправового спору в адміністративному судочинстві: дис. ... д-ра філософії за спец. 081 «Право». Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 300 с.
13. Дьомін Ю. Інститут угод у кримінальному провадженні: важливі аспекти правозастосування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 4. С. 11–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaru_2013_4_4. (дата звернення: 28.04.2023).
14. Дмитренко А. А., Мазур М. Р. Особливості медіації у кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Серія: Право 67. С. 273–277. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/250422/247874> (дата звернення: 28.04.2023).
15. Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах від 15.09.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text (дата звернення: 28.04.2023).
16. Роскошна Н. Г. Медіація у рамках угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. *Публічне право*. 2020. № 2 (38). С. 106–112. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/38/pdf/pp-2020-38-full.pdf> (дата звернення: 28.04.2023).
17. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
18. Миколенко О. М. Медіатор і його правовий статус у кримінальному процесі України. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал*. Серія: Право. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика». 2020. № 1 (67), том 2. С. 84–87. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2020/part_2/15.pdf (дата звернення: 28.04.2023).
19. Рекомендація № R (87) 20 Комітету міністрів державам-членам «Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх» від 17.09.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_266#Text (дата звернення: 28.04.2023).
20. Фоміна Т. Г. Медіація у кримінальному провадженні: новели законодавства та перспективи його вдосконалення. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 104–114. URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/575/446> (дата звернення: 28.04.2023).
21. Токарєва К. С. Суб'єкти адміністративно-правового регулювання медіації. *Наукові записки*. Серія "Право". 2020. № 9. С. 106–111. URL: <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/24/14> (дата звернення: 28.04.2023).